

Kohtumenetluse kulud

Andra Pärsimägi

1. Kehtivas **TsMS käsitleb** kohtukulusid üks peatükk (nr 8) kokku 20. paragrahvis, lisaks mõned sätted Riigilõivuseaduses.

Kohtumenetluse kulude regulatsioonis on kavas olulised muudatused:

- 30. novembriks 2004 peame valmis olema direktiivi 2003/8 (millega parandatakse õigusabi kättesaadavust piiriüleste vaidluste korral, kehtestades sellistes vaidlustes antava tasuta õigusabi kohta ühised miinimumeeskirjad) täitmiseks
- 1. märtsil 2005 jõustub Riigi õigusabi seadus (RÕAS)
- Riigikogu menetluses on TsMS eelnõu

2. Kohtumenetluse kulude eesmärk

Kohtumenetluse kulud peaksid samaaegselt täitma kolme funktsiooni:

- katma menetluse läbiviimise kulud
- sundima kaaluma menetluse algatamise otstarbekust ja juba menetluses osalejat suunama käituma heas usus
- võimaldama õigusemõistmisele juurdepääsu igale tsiviilkohtulikku kaitset vajavale isikule

3. Kohtumenetluse kulude koosseis ja väljamõistmine

TsMS § 46 kohaselt on kohtukulud riigilõiv, asja läbivaatamiskulud ja kassatsioonikautsjon. Võitnud poolele mõistetakse kantud kulud välja igakordse kohtulahendiga.

TsMS eelnõu menetluskulude sisu osas põhimõttelisi muudatusi ei kavanda.

Oluliselt muutub menetluskulude väljamõistmise kord. TsMS eelnõu kohaselt määrab igakordne kohtulahend menetluskulude proportsionaalse jaotuse poolte vahel. Menetluskulude väljanõudmiseks tuleb esitada taotlus 30 päeva jooksul pärast kohtulahendi jõustumist I astme kohtule.

4. Menetlusosalise teadmine

Menetluses osaleja peab:

- arvestama, et kaotuse korral jäävad tema kanda lisaks tema enda menetluse kuludele ka vastaspoole kulud
- olema informeeritud, millised kulud kavandatava menetlusega võivad kaasneda

Kas riigilõivu tasumisest vabastamine seaduse alusel on ette prognoositav? Käsitleme vastuse leidmisel RLS § 16; TsMS § 57 ja 64 (normid on esitatud teeside lõpus); I astme kohtupraktikat ja kolme riigikohtu lahendit: 3-2-1-10-00, 3-2-1-79-02, 3-2-1-72-04

5. Õigusabi tasu määr

Menetlusnormides sisalduvad õigusabi tasu kriteeriumid ja piirmäärad kohalduvad nn sisesuhtes. Välissuhe ehk advokaadi ja poole kokkulepe on konfidentsiaalne. Mõõnan, et siingi võib peituda barjäär õigusemõistmise kättesaadavusele. Oluline on aga rõhutada - õigusabi lepingu sõlmimisel tuleb isikut informeerida, millises ulatuses ta on võidu korral õigustatud sisesuhtes õigusabi eest hüvitust saama.

6. Kohtumenetluse kuludest vabastamine

Kohtumenetluse kuludest vabastamisel on kaks eesmärki:

- tagada kohtusse pöördumise õigus isikutele, kellel pole kohtumenetluse kulude kandmiseks piisavaid vahendeid
- tagada poolte faktiline võrdsus kohtumenetluses

Kohtumenetluse kuludest vabastamisel tuleb arvestada direktiivi 2003/8 põhimõtetega, kuid kõige olulisemad muudatused toob kaasa 1.03.2005 jõustuv Riigi õigusabi seadus.

Kas uus seadus täidab seatud eesmärgi - parandab oluliselt õigusabi kättesaadavust?

Riigi õigusabi seaduse rõhuasetus on asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse pakkumisel, mida saab seaduse kohaselt osutada üksnes advokaat.

RÕAS määratleb abi andmisest keeldumise alused, millest tooksin esile kaks alust:

- keeldumise aluseks võib olla asja vähene keerukus või asja menetluse maksumus
- abi ei anta, kui puuduvad edu eeldused

Viimati nimetatud - edu eeldus - tuleb kohtupraktikas sisustada.

Tähelepanu väärib on RÕAS regulatsioon riigi õigusabi andmise viisidest (§ 8).

RÕAS kannab ideed, et reeglina peaks abi saaja menetluse kaotamise korral riigi õigusabi kulud riigile hüvitama.

Tuleb rõhutada kohtute rolli, kes võivad seda reeglit abi saajate kasuks pöörata.

Lisaks riigi õigusabile on kohtumenetluses võimalik taotleda ka menetlusabi (riigilõivu, kautsjoni ja muude kohtukulude kandmisest vabastamiseks), mida reguleerib TsMS ja RLS ning tulevikus hakkab reguleerima TsMS eelnõu.

RLS § 16. (1) Riigilõivu tasumisest vabastatakse hageja või kaebuse esitaja:

- 1) palga nõudmise, tööle või teenistusse ennistamise ning töölepingu lõpetamise või teenistusest vabastamise aluse formuleeringu muutmise hagi või kaebuses;
- 2) elatise nõudmise hagi;
- 3) kehavigastuse või muu terviserikkega, samuti toitja surmaga tekitatud kahju hüvitamise hagi;
- 4) kuriteoga või haldusõiguserikkumisega tekitatud varalise kahju hüvitamise hagi;
- 5) riigimetsast saadava metsatulu sissenõudmise asjas;
- 6) riigireservi varadega seonduvas hagi;
- 7) keskkonnakaitseasutus keskkonna reostamisega, loodusvarade omavolilise või ebaratsionaalse kasutamisega tekitatud kahju hüvitamise asjades, samuti looduskaitse-eeskirjade rikkumise eest määratud trahvide ja rikkumise tagajärjel saadud tulu sissenõudmise asjades, samuti kaitstavale loodusobjektile tekitatud kahju sissenõudmise asjades;
- 8) loodusvara kasutamist väljastatud asutus loodusvara kasutusõiguse eest võlasummade sissenõudmise asjades;
- 9) Konkurentsiamet hinnadistsipliini rikkumise tagajärjel alusetult saadud tulu ja vastava trahvi sissenõudmise asjades ning ettekirjutuse mittetäitmise või mittenouetekohase täitmise asjades;
- 10) pankrotihaldur pankrotimenetluses vara tagasivõitmise ja tagasinõudmise hagides;
- 11) Maksu- ja Tolliamet maksuvõla sissenõudmise asjades;
- 12) sotsiaalkindlustusasutus ja sotsiaalhoolekandetasutus kahjutekitajalt kannatanule väljamakstud toetus- ja pensionisummade regressihagides;
- 13) sotsiaalhoolekandetasutus ebaõigesti väljamakstud toetuste ja pensionide sissenõudmise hagides;
- 14) Politseiamet tagaotsimiskulude sissenõudmise asjades;
- 15) Eesti Haigekassa ravikindlustushüvitiste sissenõudmise asjades.

TsMS § 57. (1) Riigilõivuseaduses sätestatud juhtudel ei pea isik riigilõivu riigituludesse tasuma

(2) Kui kohus leiab, et isik on maksejõuetu, võib kohus määrusega vabastada isiku täielikult või osaliselt riigilõivu tasumisest riigituludesse või kassatsioonikautsjoni tasumisest. Äriühingu maksejõuetust tõendab pankrotiotsus või kohtumäärus, millega pankrotimenetlus on lõpetatud raugemise tõttu, kuna võlgnikul ei jätku vara pankrotikulude katteks.

(3) Kui kohus vabastab hageja riigilõivu tasumisest riigituludesse käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud alusel, peab kohus määruses märkima, kas isik on vabastatud riigilõivu tasumisest üksnes hagiavalduse esitamisel või ka hagi rahuldamata jätmise korral.

TsMS § 64.

(2) Kui hageja on vabastatud riigilõivu tasumisest üksnes hagiavalduse esitamisel, mõistab kohus hagi rahuldamata jätmisel otsusega temalt riigilõivu välja riigituludesse.

(4) Riigilõivu, mille tasumisest mõlemad pooled on vabastatud, riigituludesse välja ei mõisteta.